

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 64 став 1 точка 22 од од Законот за Народна банка на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 3/02, 51/03, 85/03, 40/04, 61/05 и 129/06) и член 68 став 1 и член 69 став 2 од Законот за банките („Службен весник на РМ“ бр. 67/2007), Советот на Народна банка на Република Македонија донесе

О Д Л У К А

**за управување со кредитниот ризик
(„Службен весник на РМ“ бр. 17/2008)**

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Со оваа Одлука се пропишува методологијата за управување со кредитниот ризик, која вклучува критериуми за класификација на активните билансни и вонбилансни ставки на банката според степенот на ризичност, начинот на утврдување и висината на износот на исправка на вредноста и на посебната резерва, како и опфатот и содржината на системот за управување со кредитниот ризик.

2. Банката е должна да воспостави систем за идентификување, мерење, следење и контрола на кредитниот ризик на кој таа е изложена во своето работење.

Под кредитен ризик, според оваа Одлука, се подразбира ризик од загуба за банката, поради неможноста нејзиниот клиент да ги измирува своите обврски спрема неа, во договорениот износ и/или во договорените рокови.

3. Клиент според оваа Одлука, претставува лице и лицата поврзани со него, кое е:

- корисник на кредит или друг облик на изложеност на кредитен ризик одобрен од страна на банката,
- издавач на финансиски инструмент врз основа на кој банката е изложена на кредитен ризик.

II. КЛАСИФИКАЦИЈА НА ИЗЛОЖЕНОСТА НА КРЕДИТЕН РИЗИК

4. Банката е должна да изврши класификација на секоја активна билансна и вонбилансна ставка според степенот на кредитен ризик на кој е изложена како резултат на таа ставка (во понатамошниот текст: изложеност на кредитен ризик), на начин и според критериумите предвидени во оваа Одлука.

5. Изложеноста на кредитен ризик, која е предмет на класификација од страна на банката, ги опфаќа:

а) Активните билансни побарувања врз основа на: достасани и недостасани кредити, нефункционални кредити, депозити кај банки и останати финансиски институции, побарувања од Република Македонија и Народната банка на Република Македонија (во понатамошниот текст: Народна банка), откупени побарувања (факторинг и форфетирање), финансиски лизинг, побарувањата за извршени плаќања врз основа на дадени гаранции, акредитиви, авали, како и други билансни побарувања настанати врз основа на вонбилансна изложеност на банката, побарувања врз основа на камати, нефункционална камата, побарувања врз основа на провизии и надомести, вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти кои се чуваат до достасување, вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти расположливи за продажба, други достасани побарувања, други нефункционални побарувања, и други побарувања кои ја изложуваат банката на кредитен ризик;

б) Активните вонбилансни позиции врз основа на: неискористени неотповикливи рамковни кредити, неискористени неотповикливи кредити врз основа на дозволени пречекорувања по тековни сметки, кредитни картички и друг вид потенцијална изложеност на кредитен ризик, неизвршени преземени неотповикливи обврски за финансиски лизинг, неизвршени преземени неотповикливи обврски за откуп на побарувања (факторинг и форфетирање), издадени непокриени гаранции, отворени непокриени акредитиви, авали, акцепти на банката, непокриени чинидбени гаранции и други облици на вонбилансни позиции, кои претставуваат потенцијална обврска за банката.

6. За потребите на оваа Одлука, следните активни билансни ставки не се предмет на класификација според степенот на кредитен ризик:

- Паричните средства, сметки на банката кај Народна банка, нематеријалните средства, недвижностите и опремата, природните богатства, средствата за работа и залихите;
- Ставките кои ја изложуваат банката на пазарен и/или друг вид ризик, различен од кредитниот ризик - вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти чувани за тргување, вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти кои се мерат по објективна вредност преку билансот на успех, вложувања во подружници, придружени друштва и заеднички вложувања и кредити и побарувања кои се мерат по објективна вредност преку билансот на успех.

7. При класификацијата на изложеноста на кредитен ризик, банката ги има предвид:

- кредитната способност на клиентот;
- уредноста во измирувањето на обврските од страна на клиентот; и
- квалитетот на обезбедувањето.

Кредитната способност на клиентот се оценува најмалку според следните елементи:

- карактерот на клиентот, односно неговите статусни и економски особености, квалитетот и стручноста на органите на управување и

раководење на клиентот, квалитетот на програмата/проектот за што е побарана финансиска поддршка од банката;

- висината на капиталот и имотната сила на клиентот, вклучувајќи ја неговата способност за остварување на идни парични приливи за отплата на обврските;
- ликвидноста и профитабилноста на клиентот;
- перспективата на клиентот и на дејноста на која и припаѓа клиентот;
- вкупната изложеност на кредитен ризик на банкарскиот систем на Република Македонија спрема клиентот (извор на податоци: Кредитен регистар на Народна банка); и
- изложеноста на клиентот на валутен ризик и други ризици.

При утврдување на уредноста во измирувањето на обврските од страна на клиентот се има предвид:

- кредитната историја на клиентот, преку проверка на неговата способност за сервисирање на обврските спрема банката или останатите банки (доколку клиентот претходно користел кредити или други облици на изложеност на кредитен ризик во банката или останатите банки);
- проценка на веројатноста дали употребата на средствата според договорената намена на кредитот или друг облик на изложеност на кредитен ризик ќе предизвика готовински прилив кај клиентот во обем и динамика што ќе одговара на договорениот начин на отплата на обврските.

При утврдување на квалитетот на обезбедувањето се имаат предвид следните елементи:

- можноста за продажба на обезбедувањето;
- документираноста на обезбедувањето и можноста за негов надзор од страна на банката;
- можност за присилна наплата на обезбедувањето.

8. Општи индикатори кои се користат при утврдување загуба поради оштетување врз основа на кредитен ризик се:

- информација за финансиска потешкотија на клиентот;
- информација за напochитување на договорот, вклучително и неплаќање или доцнење на плаќањата на достасаните обврски;
- банката одобрува значителни олеснувања на клиентот поради неговите финансиски потешкотии, а кои банката инаку не би ги понудила на други клиенти;
- извесност дека клиентот ќе влезе во стечајна постапка или друг вид на финансиска реорганизација;
- исчезнување на активен пазар за одредено побарување или финансиски инструмент, поради финансиски потешкотии на клиентот; или
- податоци кои укажуваат дека постои намалување во проценетите идни парични текови за група изложености на кредитен ризик, во споредба со нивното почетно признавање, иако намалувањето не може да се поврзе со поединечна изложеност на кредитен ризик, вклучувајќи:
 - а. негативни промени во платежната способност на клиентите (на пример: зголемен број на задоцнети плаќања или зголемен број на клиенти - корисници на кредитни картички кои го достигнале

нивниот максимално дозволен лимит - пречекорување, а кои плаќаат минимален месечен износ); или

- б. влошување на националните или локалните економски услови кои влијаат на плаќањето на обврските на клиентите (на пример: зголемување на стапката на невработеност во географската област на клиентот, намалување на цените на имотот кој служи како обезбедување, намалување на цената на производот кој го произведуваат односно на услугата што ја даваат клиентите и слично).

9. Банката врши класификација на изложеноста на кредитен ризик:

- на поединечна основа, за сите изложености кои согласно со точка 10 од оваа Одлука се сметаат за поединечно значајни ставки, со примена на одредбите од глава III од оваа Одлука;
- на групна основа за портфолио на мали кредити, согласно со глава IV од оваа Одлука; или
- на групна основа за група слични финансиски инструменти, согласно со глава IV од оваа Одлука.

10. Како поединечно значајна ставка се смета вкупната изложеност кон клиент која е повисока од:

- а) 300.000 денари; или
- б) претставува повеќе од 0,007% од вкупната изложеност на кредитен ризик на банката.

11. По исклучок на точка 9 и 10 од оваа Одлука, банката врши класификација на изложеноста на кредитен ризик кон банки и на вложувањата во сопственички хартии од вредност кои претставуваат изложеност на кредитен ризик единствено на поединечна основа, согласно со глава III од оваа Одлука.

III. КЛАСИФИКАЦИЈА НА ИЗЛОЖЕНОСТА И УТВРДУВАЊЕ НА ИСПРАВКА НА ВРЕДНОСТА И НА ПОСЕБНАТА РЕЗЕРВА НА ПОЕДИНЕЧНА ОСНОВА

III. 1. Класификација на изложеноста на кредитен ризик на поединечна основа

12. Банката ја класифицира изложеноста на кредитен ризик во следните категории на ризик:

- а) Во категорија на ризик "А" се класифицира:
 - побарувања од Народна банка, Република Македонија, Европската централна банка и владите и централните банки на земјите членки на Европската Унија, Швајцарија, Канада, Јапонија, Австралија, Норвешка и САД
 - изложеност на кредитен ризик спрема клиент чија сегашна финансиска состојба и проценетите идни парични приливи не го доведуваат во прашање неговото натамошно работење и можноста за измирување на тековните и идните обврски спрема банката;
 - изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој своите обврски спрема банката ги извршува во рокот на достасаност или со задоцнување најмногу до 30 дена и за кој банката во последните две години не извршила реструктурирање на побарувањата;

- изложеност на кредитен ризик која е целосно обезбедена со првокласни инструменти за обезбедување, дефинирани во точка 19 од оваа Одлука.

б) Во категорија на ризик "Б" се класифицира:

- изложеност на кредитен ризик спрема клиент, за кој банката врз основа на проценка на кредитната способност оценува дека паричните приливи ќе бидат доволни за целосно измирување на достасаните обврски, без оглед на прикажаните моментални финансиски слабости, со тоа што не постојат знаци за натамошно влошување на состојбата на клиентот;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој своите обврски најчесто ги извршува со задоцнување од 31 до 60 дена, или со исклучок од 61 до 90 дена, доколку доцнењето е само повремено во интервалот од 61 до 90 дена и за кој банката во последните шест месеци не извршила реструктурирање на побарувањата.

в) Во категорија на ризик "В" се класифицира:

- изложеност на кредитен ризик спрема клиент за кој се проценува дека паричните текови се несоодветни за редовно измирување на достасаните обврски;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој не е соодветно капитализиран;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент со неадекватна рочна структура на активата и пасивата;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент за кој банката не располага со потребни и ажурирани информации за да ја оцени кредитната способност на клиентот;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент, чии обврски се реструктурирани;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој најчесто ги извршува своите обврски со задоцнување од 61 до 120 дена, или со исклучок од 121 до 180 дена, доколку доцнењето е само повремено во интервалот од 121 до 180 дена.

г) Во категорија на ризик "Г" се класифицира:

- изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој е неликвиден;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент чии доверители ги отпишале своите побарувања од него;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент за кој е воведена постапка за стечај и за кој банката очекува делумна наплата на своите побарувања;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент за кој е воведена постапка за ликвидација;
- изложеност на кредитен ризик, чија наплата зависи од активирањето на инструментите за обезбедување;
- изложеност на кредитен ризик каде постојат очекувања дека банката ќе наплати само дел од своите побарувања спрема клиентот;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој своите обврски најчесто ги извршува со задоцнување од 121 до 270 дена, или со исклучок со повремено задоцнување од над 270 дена.

д) Во категорија на ризик "Д" се класифицира:

- изложеност на кредитен ризик спрема клиент кој своите обврски ги извршува со задоцнување подолго од 270 дена или воопшто не ги извршува;
- изложеност на кредитен ризик спрема клиент во стечај, која истовремено не е обезбедена со квалитетен инструмент за обезбедување;
- изложеност на кредитен ризик, која е предмет на судски спор;
- изложеност на кредитен ризик за која постојат цврсти очекувања дека банката нема да биде во можност да ги наплати своите побарувања од клиентот во целост или ќе се наплати само мал незначителен дел.

13. Побарувањето класифицирано во категории на ризик "Г" и "Д" или побарувањето, кое по било кој основ (главница, камата, други некаматни приходи) не е наплатено подолго од 90 дена сметано од денот на достасувањето, банката е должна да го евидентира (да го прекнижи) на посебна сметководствена сметка за нефункционални побарувања-кредити, камата, други побарувања (во Сметковниот план за банките: сомнителни и спорни побарувања).

Во моментот кога пресметаната камата добива нефункционален статус, банката е должна да изврши целосна исправка на вредноста на пресметаната камата.

Побарувањето може да се исклучи од категоријата на нефункционални побарувања само доколку достасаниот дел од побарувањето е наплатено и доколку се исполнети условите за негова прекласификација во подобра категорија на ризик.

III. 2. Утврдување на исправка на вредноста и на посебната резерва на поединечна основа

14. По извршената класификација на изложеноста на кредитен ризик на поединечна основа, банката ја оценува потребата и соодветно врши исправка на вредноста на активните билансни побарувања, односно издвојува посебна резерва за активните вонбилансни побарувања, преку утврдување на сегашната вредност на идните парични текови кои ќе настанат врз основа на тие побарувања.

15. Износот на исправка на вредноста за активните билансни побарувања на поединечна основа се утврдува како разлика помеѓу сметководствената вредност на билансните побарувања и нивната сегашна вредност (проценет надоместлив износ). Сегашната вредност на активните билансни побарувања се добива со дисконтирање на очекуваните идни парични текови по тие побарувања со употреба на ефективната каматна стапка утврдена врз основа на договорот.

Ефективната каматна стапка е каматната стапка со чија примена сегашната вредност на сите идни парични приливи се изедначува со сегашната вредност на сите идни парични одливи. При пресметка на ефективната каматна стапка банката:

- а) треба да ги земе предвид сите идни парични текови (приливи и одливи) кои се очекува дека ќе настанат согласно со договорните услови;
- б) ќе ги земе предвид и сите платени и/или наплатени провизии и надомести кои претставуваат составен дел од ефективната каматна стапка на побарувањето;

- в) нема да ги земе предвид провизиите и надоместите за вложување на депозит како обезбедување за побарувањето;
- г) нема да ги земе предвид идните загуби поради кредитен ризик од побарувањето.

За потребите за дисконтирање на очекуваните идни парични текови се употребува ефективна каматна стапка на годишна основа.

Доколку поради финансиски потешкотии на клиентот, банката одобри измена на условите на кредитирање, во поглед на висината на каматата и периодите на отплата на обврските на клиентот, за дисконтирање на очекуваните идни парични текови се употребува ефективната каматна стапка, важечка пред измените на условите на кредитирање.

За дисконтирање на очекуваните идни парични текови од побарувања со променлива каматна стапка, банката ќе ја примени ефективната каматна стапка, согласно со договорот, важечка на денот на утврдување на сегашната вредност на очекуваните парични текови. Во овие случаи, ефективната каматна стапка се пресметува за целиот период на важност на договорот (не само преостанатиот период до достасување), со примена на каматната стапка, важечка на денот на утврдување на сегашната вредност на очекуваните парични текови.

По исклучок на став 5 од оваа точка, доколку каматната стапка на денот на утврдување на сегашната вредност е променета за помалку од 10% во однос на последната каматна стапка со која е извршено дисконтирање на идните парични текови, банката може да ја примени претходната ефективна каматна стапка која била применета при утврдување на сегашната вредност на очекуваните идни парични текови.

16. Износот на посебна резерва за активните вонбилансни позиции на поединечна основа е еднаков на сегашната вредност на очекуваните идни парични текови врз основа на плаќања на банката по преземените потенцијални обврски и наплати од клиентот, дисконтирани со тековна пазарна цена на безризични хартии од вредност издадени во иста валута и со ист рок на достасување како валутата и рокот на достасување на очекуваното плаќање или наплата.

Доколку не постои тековна пазарна цена на безризични хартии од вредност со ист рок на достасување како рокот на достасување на очекуваното плаќање, утврдувањето на сегашната вредност на очекуваното плаќање врз основа на преземената потенцијална обврска на банката се врши со тековна пазарна цена на безризични хартии од вредност со најблиска рочност до рочноста на очекуваното плаќање.

17. Банката не врши дисконтирање на очекуваните идни парични текови на изложеност на кредитен ризик со резидуален рок на достасување пократок од една година од датумот на утврдување на износот на загуба по основ на кредитен ризик. Во овој случај, износот на загуба е еднаков на разликата помеѓу сметководствената вредност на изложеноста на кредитен ризик и износот на очекуваните идни плаќања и наплати по оваа изложеност.

18. При утврдување на сегашната вредност на очекуваните идни парични текови, банката ја зема предвид и вредноста на обезбедувањето за тоа побарување, доколку:

- а) Обезбедувањето претставува првокласен инструмент за обезбедување, согласно со точка 19 од оваа Одлука;
- б) Обезбедувањето претставува безусловна неотповиклива гаранција од небанкарска финансиска и нефинансиска институција оценета најмалку со А- (согласно со рејтингот на Standard & Poor's), А3 (согласно со рејтингот на Moody's) или соодветен рејтинг од друга реномирана меѓународна институција за кредитен рејтинг;
- в) Средството земено како обезбедување претставува соодветно средство за наплата на побарувањето. Едно средство се смета за соодветно средство за наплата доколку се исполнети следните услови:
 - постои функционален пазар за средството или за слични средства,
 - постои информација за трансакции на купо-продажба на исти или слични средства во последните 3 месеци,
 - информациите за постигнатите цени на купо-продажба на исти или слични средства се јавно достапни,
 - наплатата од евентуална продажба на средството ставено како обезбедување (во случај на преземање на средството за наплата на ненаплатени побарувања) се очекува да се изврши во период не подолг од 12 месеци од датумот на преземање;

Доколку како обезбедување на побарувањето е заложен недвижен имот, покрај условите од став 1 од оваа потточка, банката е должна да поседува уредна документација за заложениот недвижен имот, која се состои од:

- нотарски акт со прилози за воспоставена хипотека над недвижниот имот, вклучително и клаузула за извршност;
- проценка на пазарната вредност на недвижниот имот, намалена за очекуваните трошоци за продажба кои ќе паднат на товар на банката, во моментот на воспоставувањето на хипотеката;
- имотен лист или друг доказ од надлежна институција за воспоставена хипотека на недвижниот имот;
- осигурителна полиса на недвижниот имот винкулирана во корист на банката;
- да има прв приоритет на реализација на заложениот недвижен имот во однос на останатите залогопримачи;
- да има право на контрола и физичка проверка на заложениот имот, на редовна основа;
- проценка на пазарната вредност на недвижниот имот, намалена за очекуваните трошоци за продажба кои ќе паднат на товар на банката, која банката е должна да ја обезбеди најмалку еднаш годишно. Банката е должна да обезбеди проценка на пазарната вредност на имотот и во пократок период, доколку настане значителен пад на пазарните цени на сличен имот или доколку вредноста на обезбедувањето надминува 5% од сопствените средства на банката;
- проценката на пазарната вредност на недвижниот имот од алинеите 2 и 7 од овој став е извршена од страна на овластен проценител;

Доколку како обезбедување на побарувањето се заложи подвижна ствар, хартии од вредност, побарување и други права (во понатамошниот текст: рачен залог), банката е должна, покрај условите од став 1 од оваа потточка, да ги исполни и следните услови:

- да има уредна документација за рачен залог, согласно Законот за договорен залог;

- проценка на пазарната вредност на подвижната ствар, намалена за очекуваните трошоци за продажба, во моментот на воспоставувањето на обезбедувањето;
- да има доказ за упис во заложен регистар;
- да има прв приоритет на реализација на рачниот залог во однос на останатите залогопримачи;
- да има осигурителна полиса на заложената подвижна ствар, винкулирана во корист на банката;
- да има право на контрола и физичка проверка на рачниот залог, на редовна основа;
- да е извршена преоценка на пазарната вредност на подвижната ствар, намалена за очекуваните трошоци за продажба кои ќе паднат на товар на банката, најмалку еднаш во период од дванаесет месеци. Проценка на пазарната вредност на подвижната ствар е потребна и во пократок период доколку настане значителен пад на пазарните цени на тој или сличен имот или доколку вредноста на обезбедувањето надминува 5% од сопствените средства на банката,
- проценка на пазарната вредност на подвижната ствар од алинеја 2 и 7 од овој став треба да биде извршена од страна на овластен проценител.

19. Првокласни инструменти за обезбедување, според оваа Одлука, се сметаат:

- а) Паричен депозит или парични средства во депо, при што е потребно да бидат истовремено исполнети следните услови:
 - рокот на достасување на паричниот депозит е еднаков или подолг од рокот на достасување назначен во договорот за изложеност на кредитен ризик, односно паричните средства во депо можат да се повлечат само под услов изложеноста на кредитен ризик на банката да биде целосно затворена;
 - постои писмен документ со кој се потврдува намената на депозитот, односно на паричните средства во депо, како средство за обезбедување на изложеноста на кредитен ризик;
 - во случај на активирање на обезбедувањето, банката е единствен корисник на депозитните средства, односно на паричните средства во депо;
 - активирањето на обезбедувањето да настане во услови кога клиентот не ги исполнува своите обврски кои произлегуваат од договорот за изложеност на кредитен ризик.
- б) Хартии од вредност на Република Македонија и Народна банка, Европската централна банка и владите и централните банки на земјите членки на Европската Унија, Швајцарија, Канада, Јапонија, Австралија, Норвешка и САД;
- в) Неотповикливи гаранции или супергаранции издадени од домашни или првокласни странски банки, кои ги содржат зборовите “на прв повик” или “без приговор”;
- г) Безусловни гаранции плативи на прв писмен повик издадени од Република Македонија, владите и централните банки на земјите членки на Европската Унија, Швајцарија, Канада, Јапонија, Австралија, Норвешка и САД и лица основани од овие институции, чие работење и обврски се целосно покриени со експлицитна гаранција издадена од овие институции.

Изложеноста на кредитен ризик којашто во целост е обезбедена со инструментите од став 1 од оваа точка се класифицираат во категорија на ризик "А" се до активирањето на инструментот, но не подолго од 30 дена по рокот на достасување на побарувањето.

20. Како првокласна банка, според оваа Одлука, се смета секоја банка која е оценета најмалку со А- (согласно со рејтингот на Standard & Poor's), со А3 (согласно со рејтингот на Moody's) или со соодветен рејтинг од друга реномирана меѓународна институција за кредитен рејтинг.

21. При пресметката на сегашната вредност на очекуваните идни парични текови од побарувањето, вредноста на заложениот имот кој ги исполнува условите од точка 18 потточка в), се дисконтира за временскиот период на очекувана продажба на заложениот имот со цел наплата на побарувањето, ако се очекува дека имотот може да се продаде за период подолг од една година.

22. При пресметката на сегашната вредност на идните парични текови, обезбедувањето се вклучува најмногу до износот на вкупната изложеност на кредитен ризик, која е покриена со обезбедувањето.

23. Врз основа на сегашната вредност на активните билансни и вонбилансни побарувања, утврдена согласно со оваа глава, банката врши исправка на вредноста, односно издвојува посебна резерва, во рамките на следните граници:

- од 0% до 10% од изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категоријата на ризик "А";
- над 10% до 25% од изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категоријата на ризик "Б";
- над 25% до 50% од изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категоријата на ризик "В";
- над 50% до 75% од изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категоријата на ризик "Г";
- над 75% до 100% од изложеноста на кредитен ризик класифицирана во категоријата на ризик "Д".

Износот на извршена исправка на вредноста, односно износот на издвоена посебна резерва не може да биде понизок од долната граница предвидена во став 1 од оваа точка за секоја одделна категорија на ризик.

Доколку при утврдување на сегашната вредност на секоја изложеност на кредитен ризик која се класифицира на поединечна основа, банката утврди повисок износ на исправка на вредноста, односно посебна резерва од износот пропишан со став 1 од оваа точка за категоријата на ризик во која е класифицирана соодветната изложеност на кредитен ризик, таа е должна да изврши прекласификација на изложеноста на кредитен ризик во соодветната категорија на ризик која одговара на утврдениот износ на исправка на вредноста, односно посебна резерва.

24. По исклучок на точка 14 од оваа Одлука, доколку банката не ја утврди сегашната вредност на активните билансни и вонбилансни побарувања, во тој случај, износот на исправка на вредноста, односно на посебна резерва за секоја изложеност на кредитен ризик која се класифицира на поединечна основа, се утврдува со примена на горната граница утврдена во точка 23 од оваа Одлука, во

зависност од категоријата на ризик во која е класифицирана изложеноста на кредитен ризик.

Банката не смее да го примени исклучокот од став 1 од оваа точка на изложеност на кредитен ризик за која била утврдена исправка на вредноста, односно посебна резерва преку утврдување на сегашната вредност на идните парични текови.

25. Утврдениот износ на дополнителна или ослободена исправка на вредноста за одделно побарување, банката сметководствено ја евидентира во билансот на успех на соодветна сметка за исправка на вредноста (загуби поради оштетување) на кредити и пласмани и на соодветна сметка за исправка на вредноста (оштетување на средствата) во рамки на сметките за активни билансни побарувања.

Утврдениот износ на дополнителна или ослободена посебна резерва, банката сметководствено ја евидентира во билансот на успех во рамки на сметката за посебна резерва за вонбилансна кредитна изложеност на поединечна основа и на сметката од пасивата за посебна резерва за вонбилансната кредитна изложеност на поединечна основа.

26. За изложеностите на кредитен ризик класифицирани на поединечна основа, за кои преку утврдувањето на нивната сегашна вредност, е оценето дека не постои загуба поради кредитен ризик и за кои не е извршена исправка на вредноста, односно не е издвоена посебна резерва, банката е должна да ја оцени можноста за загуба поради кредитен ризик на групна основа, согласно со одредбите од глава IV од оваа Одлука.

По исклучок на став 1 од оваа точка, банката не е должна да ја оцени можноста за загуба поради кредитен ризик на групна основа, за изложеностите на кредитен ризик за кои е оценето дека не постои загуба поради кредитен ризик и кои претставуваат:

- побарувања од Република Македонија и Народна банка, Европската централна банка и владите и централните банки на земјите членки на Европската Унија, Швајцарија, Канада, Јапонија, Австралија, Норвешка и САД;
- побарувања обезбедени со првокласни инструменти за обезбедување;
- изложеност на кредитен ризик кон странски банки и домашни банки и штедилници кои се основани и работат со дозвола од гувернерот на Народна банка;
- вложувања во сопственички хартии од вредност;
- активни вонбилансни ставки.

IV. КЛАСИФИКАЦИЈА НА ИЗЛОЖЕНОСТА И УТВРДУВАЊЕ НА ИСПРАВКА НА ВРЕДНОСТА НА ГРУПНА ОСНОВА

IV.1. Класификација на изложеноста на групна основа

27. Банката може да врши класификација на активните билансни и вонбилансни побарувања кои согласно со точка 10 од оваа Одлука не се сметаат за поединечно значајни ставки, на групна основа во портфолио на мали кредити.

По исклучок од став 1 од оваа точка, нефункционалните побарувања од точка 13 од оваа Одлука, не може да се класифицираат во портфолио на мали кредити, на групна основа.

28. За потребите за класификација на изложеноста на кредитен ризик во портфолио на мали кредити, банката е должна:

- да изврши сегментација на портфолиото на мали кредити на повеќе хомогени потпортфолија според сродност на кредитниот ризик на поединечните изложености на кредитен ризик (на пример: исто обезбедување, ист извор на отплата, географска локација и слично);
- да утврди стапки на ненаплаќање за секое одделно потпортфолио на мали кредити.

29. Вкупниот износ на портфолиото на мали кредити не смее да надминува 33% од вкупната изложеност на кредитен ризик на банката.

Банката е должна да ја врши класификацијата на делот од портфолиото на мали кредити кој го надминува лимитот од став 1 од оваа точка, согласно со глава III од оваа Одлука, односно да ја класифицира изложеноста на кредитен ризик на поединечна основа.

30. Банката е должна да ги класифицира на групна основа за група на слични финансиски инструменти, изложеностите за кои поединечна исправка на вредноста, согласно со точка 26 од оваа Одлука, не била определена.

Изложеностите од став 1 од оваа точка, банката ги класифицира во хомогени потпортфолија според сродност на кредитниот ризик (на пример: вид на изложеност, главни дејности и функции, географска локација и друго).

По исклучок на став 1 од оваа точка, банката не е должна да ги класифицира на групна основа изложеностите од став 1 на оваа точка, доколку не е можно нивно класифицирање во хомогени потпортфолија.

IV.2. Утврдување на исправка на вредноста и на посебната резерва на групна основа

31. Износот на исправка на вредноста и на посебната резерва за изложеностите од точка 27 од оваа Одлука банката ја одредува со примена на статистички модели за одредување на стапки на ненаплаќање за секое одделно потпортфолио.

При формирањето на одделни потпортфолија и употреба на статистичко моделирање:

- а) банката треба да има историски податоци за стапката на ненаплаќање за одделните потпортфолија. Банката треба да има историски податоци за минатиот период, кој е еднаков на просечниот договорен период на достасување на одделното потпортфолио, но не помалку од три години;
- б) статистичкиот модел треба најмалку да ги земе предвид временската вредност на парите, очекуваните идни парични текови од соодветното потпортфолио и структурата на достасување на изложеностите во портфолиото.

Банката е должна, најмалку еднаш годишно, да врши тестирање на реалноста на утврдениот модел од став 2 од оваа точка, преку споредба со стапките на ненаплаќање по одделни потпортфолија остварени во периодот од една година пред извршеното тестирање. Тестирањето треба да опфати примерок од најмалку 30% од секое потпортфолио на мали кредити. Методологијата и статистичките модели на банката за класификација на портфолиото на мали кредити се сметаат за адекватни доколку во 95% од тестираните случаи не е утврдена разлика помеѓу дефинираните и остварените стапки на ненаплаќање. Во спротивно, банката е должна веднаш да изврши ревидирање на методологијата и статистичките модели за класификација и пресметка на износот на исправка на вредноста и на посебна резерва на портфолиото на мали кредити.

За извршеното тестирање и добиените резултати, задолжително се известува Надзорниот одбор на банката и Народна банка.

32. Утврдениот износ на дополнителна или ослободена исправка на вредноста, односно на посебна резерва за изложеностите од портфолиото на мали кредити, банката сметководствено ја евидентира во билансот на успех на сметката за групна исправка на вредноста за портфолиото на мали кредити, односно на сметка за посебна резерва за вонбилансната кредитна изложеност на групна основа и на сметка од пасивата за групна исправка на вредноста за портфолиото на мали кредити, односно на сметка од пасивата за посебна резерва за вонбилансната кредитна изложеност на групна основа.

33. Износот на исправка на вредноста за изложеностите од точка 30 од оваа Одлука, банката ја одредува согласно со точка 31 став 2 од оваа Одлука.

34. Утврдениот износ на дополнителна или ослободена исправка на вредноста од точка 33 од оваа Одлука, банката сметководствено ја евидентира во билансот на успех на сметка за групна исправка на вредноста за поединечно значајни изложености кои не се оштетени на поединечна основа и на сметката од пасивата за групна исправка на вредноста за поединечно значајни изложености кои не се оштетени на поединечна основа.

V. СИСТЕМ НА УПРАВУВАЊЕ СО КРЕДИТНИОТ РИЗИК

35. Банката е должна да воспостави систем за управување со кредитниот ризик кој одговара на природата, обемот и комплексноста на финансиските активности кои таа ги врши.

36. Банката е должна да има соодветна организациска поставеност за управување со кредитниот ризик, што подразбира јасно дефинирани надлежности и одговорности на органите на надзор и управување.

Надзорниот одбор на банката:

- одобрува политика за управување со кредитниот ризик и го следи нејзиното спроведување;
- ја разгледува адекватноста на донесената политика, најмалку на годишно ниво;
- ја следи ефикасноста на внатрешна контрола, како составен дел на системот за управување со кредитниот ризик;

- други активности во согласност со Законот за банките и интерните акти на банката.

Одборот за управување со ризици е одговорен за:

- воспоставување и следење на политиката за управување со кредитниот ризик и давање предлози за нејзино ревидирање;
- оценка на системите за управување со кредитниот ризик;
- анализа на извештаите за изложеноста на банката на овој ризик и следење на активностите кои се преземаат заради управување со кредитниот ризик;
- одредување и редовно ревидирање на лимитите на изложеност на кредитен ризик;
- дефинирање на евентуални исклучоци во однос на дефинираните лимити и делегирање на одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци;
- други активности во согласност со Законот за банките и интерните акти на банката.

Управниот одбор на банката, во согласност со Законот за банките и политиката за управување со кредитниот ризик, ги врши најмалку следните активности:

- воспоставување и спроведување на соодветни процедури за управување со кредитниот ризик, во согласност со политиката одобрена од страна на Надзорниот одбор;
- воспоставување и одржување на ефикасноста на системот за мерење, следење, контрола и известување на/за кредитниот ризик по одделни видови изложеност на кредитен ризик;
- воспоставување адекватен систем за известување на Надзорниот одбор и Одборот за управување со ризици во врска со евентуалните надминувања на пропишаните лимити на изложеност на кредитен ризик;
- воспоставување процедура за оценка на влијанието на нови производи врз изложеноста на кредитен ризик, како и следење на потенцијалните обврски и изложеноста по основ на вонбилансното работење на банката, вклучувајќи ја и изложеноста на ризикот на другата договорна страна;
- други активности во согласност со Законот за банките и интерните акти на банката.

37. Банката е должна да воспостави и примени политика и соодветни процедури за управување со кредитниот ризик, кои треба да се однесуваат најмалку на следното:

- а) критериуми и процедури за одобрување кредити и друг облик на билансна или вонбилансна (потенцијална) изложеност;
 - б) подетални критериуми за утврдување и следење на кредитната способност на клиентот, спрема кој е изложена банката, како и на квалитетот и вредноста на обезбедувањето.
- Заради оценка на кредитниот ризик кој произлегува од изложеноста на клиентот на валутен ризик, банката е должна да воспостави систем на следење, анализирање и проценка на:

- усогласеноста на девизната позиција на клиент;
- прилагодливоста на паричните текови на клиентот, на потенцијално променето ниво на вкупните обврски и особено на обврските спрема банката, како последица на евентуална промена на курсот на денарот во однос на странските валути.

Клиентот, се смета дека, има усогласена девизна позиција доколку неговите очекувани девизни приливи, девизни побарувања и денарски побарувања со девизна клаузула покриваат најмалку 80% од неговите вкупни очекувани девизни одливи, девизни обврски и денарски обврски со девизна клаузула. Усогласена девизна позиција се смета дека имаат и клиентите кај кои цената на доминантниот производ зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи.

Банката е должна да воспостави евиденција на клиенти со усогласена и неусогласена девизна позиција.

По исклучок, банката не е должна да ги применува одредбите од став 2, 3 и 4 од оваа потточка, за клиентите чија вкупна изложеност на кредитен ризик изнесува до 150.000 денари за физички лица, односно до 300.000 денари за правни лица.

Банката е должна во критериумите за следење на кредитната способност на клиенти - странски лица, да го земе предвид и ризикот на земјата каде се наоѓа седиштето, односно од каде доаѓаат тие клиенти;

в) содржина на кредитно досие за секој клиент на банката;

г) мерење и следење на изложеностите заради утврдување на преземеното ниво на кредитен ризик и нивно распоредување во соодветни категории на ризик, што подразбира оценка на кредитната способност, согласно со потточка б) од оваа точка, следење на извршувањето на договорните обврски, следење на промените во вредноста на обезбедувањето и слично;

д) утврдување на исправка на вредноста и на посебната резерва на поединечна и на групна основа;

ѓ) одобрување и следење на изложеностите коишто се дел од портфолиото на мали кредити;

е) процедури за дефинирање, идентификување и следење на изложености со повисок кредитен ризик (проблематични изложености) и за следење на нефункционалните побарувања;

ж) дефинирање интерни лимити на изложеност на кредитен ризик, по одделни клиенти, по одделни категории клиенти, дејности, валутна структура, географска локација, инструменти на обезбедување, односно мерење и следење на изложеноста на ризик од концентрации во изложеноста на кредитен ризик;

з) делегирање овластувања на лицата и органите вклучени во процесот на кредитното одобрување;

с) дефинирање на прифатливо обезбедување - видот на недвижен имот и подвижна ствар, хартии од вредност, побарувања и други права, кои може да се земат како обезбедување за одреден тип на кредитни производи на

банката, потребното ниво на покриеност на изложеноста на кредитен ризик според видот на обезбедувањето;

и) постапката за преземање и реализација на обезбедувањето;

ј) постапка и фреквенција при проценка на пазарната вредност на обезбедувањето;

к) начин на продолжување на рокот на достасување или реструктурирање на побарувања, постапка на отпис на побарувања, системи за забрана за кредитирање за наплата на побарување;

л) процедури за следење на судските постапки на банката;

љ) функционирање на системот на внатрешна контрола на кредитната функција;

м) генерирање податоци за известување на органите за надзор и управување и сите останати лица кои се вклучени во процесот на управување со кредитниот ризик;

н) дефинирање на надлежностите, одговорностите и линиите на известување на органите на банката и на делокругот на активности на соодветните организациски делови во банката кои се надлежни за управување со кредитниот ризик.

Банката е должна да воспостави и развива информативен систем што ќе овозможи навремено и континуирано мерење, следење, контрола и известување за потребите за управување со кредитниот ризик;

38. Банката е должна да води кредитни досиеја за секој клиент.

39. Кредитното досие треба да ги содржи сите релевантни податоци врз основа на кои банката ќе може да го утврди идентитетот, кредитната способност, уредноста во измирувањето на обврските на клиентот и квалитетот на обезбедувањето.

Банката може да го води кредитното досие за секој клиент во електронска форма, доколку ги исполнува стандардите за сигурност на информативниот систем пропишани од страна на Народна банка.

40. Банката е должна да има ажурирана база на податоци за секој вид кредитен производ и за секој вид обезбедување на изложеноста на кредитен ризик, врз основа на која ќе можат да се добијат информации најмалку за:

- износот на нефункционални побарувања по одделен кредитен производ и обезбедување;
- износот на достасани побарувања по одделен кредитен производ и обезбедување;
- промени во исправката на вредноста и во посебната резерва, изразени во проценти, по одделен кредитен производ и обезбедување, на квартално и годишно ниво;
- географска, секторска и друг вид концентрација на изложеноста по одделен кредитен производ и обезбедување.

41. Со примена на мерилата и критериумите пропишани со оваа Одлука, банката е должна да ја класифицира изложеноста на кредитен ризик најмалку на тримесечна основа, како и во моментот на одобрување на изложеноста на кредитен ризик.

42. Народна банка преку непосреден надзор ја проверува класификацијата извршена од страна на банката и методологијата за класификација на портфолиото на мали кредити и класификацијата на слични финансиски инструменти на групна основа.

Врз основа на теренски контроли и вонтеренско следење на работењето на банката, Народна банка може да ѝ наложи на банката да изврши измена на категоријата на ризик, на износот на исправка на вредноста и на износот на посебна резерва за одделна изложеност на кредитен ризик и на методологијата за класификација на портфолиото на мали кредити и на слични финансиски инструменти на групна основа.

VI. ИЗВЕСТУВАЊЕ НА НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

43. Банките составуваат извештај за спроведувањето на оваа Одлука според сметководствената состојба на 31 март, 30 јуни, 30 септември и 31 декември и го доставуваат до Народна банка.

Рокот за доставување на извештајот со состојба на 31 декември е 5 работни дена по истекот на рокот за доставување на неревидирани годишни финансиски извештаи.

Рокот за доставување на извештајот со состојба на 31 март, 30 јуни и 30 септември е 15 работни дена по истекот на периодот за кој се доставува извештајот.

44. На посебно барање на Народна банка, банката е должна да изготви извештај со состојба на друг ден и во друг рок кои се различни од состојбата и рокот наведени во точка 43 од оваа Одлука.

VII. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

45. Првиот извештај од точка 43 од оваа Одлука банката е должна да го изготви со состојба на 31.03.2009 година и да го достави до Народна банка најдоцна во рокот утврден во точка 43 од оваа Одлука.

46. За утврдување на сегашната вредност на билансните и вонбилансните побарувања за кои во моментот на нивно настанување не постоела обврска за дисконтирање на очекуваните идни парични текови, банката е должна да ги дисконтира очекуваните идни парични текови со примена на договорната каматна стапка.

47. Гувернерот на Народна банка го пропишува упатството и образецот на извештајот за спроведувањето на оваа Одлука.

48. Одредбите од оваа Одлука соодветно се применуваат и на филијалите на странски банки и на штедилниците во Република Македонија.

По исклучок на точка 10 од оваа Одлука, како поединечно значајна ставка се смета вкупната изложеност на штедилница кон клиент која е повисока од:

- а) 150.000 денари; или
- б) претставува повеќе од 0,007% од вкупната изложеност на кредитен ризик на штедилницата.

49. Оваа Одлука влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во Службен весник на РМ, а ќе се применува од 01.01.2009 година.

50. На денот на отпочнување со примена на оваа Одлука, престануваат да важат Одлуката за класификација на активните билансни и вонбилансни ставки на банките и штедилниците според степенот на нивната ризичност („Службен весник на РМ“ бр. 21/02 - пречистен текст и 80/06) и Одлуката за висината и начинот на формирање посебна резерва за обезбедување од потенцијални загуби на банките („Службен весник на РМ“ бр. 50/2001).

О.бр. 02-15/I-3/2008
31 јануари 2008 година
Скопје

Претседател
на Советот на Народната банка
на Република Македонија
Гувернер
м-р Петар Гошев